

Základní škola Jihlava, Demlova 32, příspěvková organizace

586 06 Jihlava

tel. 567 579 020

Školní program proti šikanování

2023 / 2024

Schválila: Mgr. Andrea Medunová

Vypracovala: Mgr. Veronika Burianová

A) ÚVOD

Škola či školské zařízení má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004Sb. (Školský zákon), je škola povinna zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví žáků v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit, a chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu musí pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předcházet, jeho projevy neprodleně řešit a každé jeho oběti poskytnout okamžitou pomoc.

Odhalení šikany bývá obtížné. Významnou roli při jejím zajišťování hraje strach, a to nejen strach oběti (msta agresorů), ale i pachatelů a dalších účastníků. Účinné a bezpečné vyšetření šikany vychází z kvalifikovaného odhadu stádia šikany.

Prevence šikany a její minimalizace souvisí s dobrou komunikací jednotlivých pracovníků školy. Organizace chodu školy musí umožňovat častou, pružnou a efektivní komunikaci o problémových jevech. Kdykoliv si někdo z pracovníků školy všimne příznaků nezdravých vztahů a nevhodného chování k některým žákům, neprodleně to sdělí třídnímu učiteli a školnímu metodikovi prevence, vedení školy. Každý případ je nutné „dotáhnout“ – shrnout postupy a výsledky řešení a náležitě informovat zúčastněné strany.

1. Vnější charakteristika šikanování

(1) Šikanování je jakékoliv chování, jehož záměrem je ublížit, ohrozit nebo zastrašovat žáka, případně skupinu žáků. Spočívá v cílených a opakovaných fyzických a psychických útocích jedincem nebo skupinou vůči jedinci či skupině žáků, kteří se neumí nebo z nejrůznějších důvodů nemohou bránit. Zahrnuje jak fyzické útoky např. v podobě bití, vydírání, loupeží, poškozování věcí, tak i útoky slovní v podobě nadávek, pomluv, vyhrožování či ponižování. Šikana se projevuje i v nepřímé podobě jako demonstrativní přehlížení a ignorování žáka či žáků třídní nebo jinou skupinou spolužáků. Rovněž se může realizovat prostřednictvím elektronické komunikace, jedná se o tzv. kyberšikanu.

(2) Kyberšikana je jednou z forem psychické šikany. Je to zneužití ICT (informačních a komunikačních technologií), zejména pak mobilních telefonů a internetu, k takovým činnostem, které mají někoho záměrně ohrozit, ublížit mu. Podobně jako u šikany tváří v tvář se jedná o úmyslné chování, kdy je oběť napadána útočníkem nebo útočnickými.

(3) Důležité znaky šikanování: záměrnost, cílenost, opakování (není podmínkou), nepoměr sil, bezmocnost oběti, nepříjemnost útoku, samoučelnost agrese.

(4) Za šikanování se nepovažuje škádlení a agrese, která nemá znaky šikanování (opakování, záměrnost atd.). Například, když se tzv. „poperou“ dva přibližně stejně silní žáci kvůli dívce, která se jim oběma líbí, nejde o šikanování, protože tu chybí nepoměr sil, kdy oběť se neumí nebo z různých příčin nemůže bránit (podrobněji viz metodické doporučení).

(5)

a) Kyberšikanou není oprávněná kritika na internetu bez zlého úmyslu, bez nadávek a ponižování. Termínem kyberšikana neoznačujeme rovněž vzájemné internetové psychické násilí a ani věcný konflikt (i opakovaný) mezi rovnocennými partnery.

b) Od kyberšikany je potřeba odlišovat příbuzné fenomény, které jsou často s kyberšikanou provázány nebo se s ní částečně překrývají, nicméně samy o sobě označují jiný typ násilného chování. Patří mezi ně například happy slapping, sexting, hoax, spam, cyberstalking, flaming, phishing.

2. Rozdíly mezi šikanováním a škádlením (Kolář, 2011)

ŠKÁDLENÍ	ŠIKANOVÁNÍ
Definice: Škádlení patří k rovnocenným, kamarádským nebo partnerským vztahům. Chápáno je jako projev přátelství. Za škádlení se považuje žertování (popichování, zlobení) za účelem dobré nálady a není v něm vítěz ani poražený.	Definice: Šikanování patří do násilných a závislostních vztahů. Za šikanování se považuje, když jeden nebo více žáků úmyslně a opakovaně ubližuje druhým. Znamená to, že dítěti někdo, komu se nemůže ubránit, dělá, co je mu nepříjemné, co ho ponižuje nebo to prostě bolí.
1. Záměr: Vzájemná legrace, radost a dobrá nálada.	Záměr: Ublížit, zranit a ponižovat.
2. Motiv: Náklonnost, sblížení, seznamování, zájem o druhé. Rozpouštění napětí ve třídě a navozování uvolněné a pohodové atmosféry. Být odolnější, zmužnění.	Motiv: Základní tandem - moc a krutost. Další motivy překonávání samoty, zabíjení nudy, zvědavost ala Mengele, žárlivost, předcházení vlastnímu týrání, vykonání něčeho velkého...
3. Postoj: Respekt k druhému a sebeúcta.	Postoj: Devalvace, znevážení druhého
4. Citlivost: Vcítění se do druhých.	Citlivost: Tvrdost a nelítostnost.
5. Zranitelnost: Dítě není zvýšeně zranitelné a přecitlivělé.	Zranitelnost: Bezbrannost, oběť se neumí, nemůže či nechce bránit.
6. Hranice: Obě strany mají možnost obhájit své osobní teritorium. Vzájemné vnímání a respektování verbálních i neverbálních limitů. Při divočejším škádlení žádný nepoužije své plné síly nebo silnější mírní své akce.	Hranice: Prolamování hranic, „znásilňování“ druhého. Silnější strana nebere ohled na slabšího. Oběť dává najevo, že je jí to nepříjemné, útočníci pokračují dál. Někdy sadomasochistická interakce.
7. Právo a svoboda: Rovnoprávnost účastníků. Dítě se může bránit a škádlení opětvovat, případně ho může zastavit a vystoupit z něho.	Právo a svoboda: Bezpráví. Pokud se dítě brání nebo dokonce „legraci“ oplátí je tvrdě ztrestáno!
8. Důstojnost: Zachování důstojnosti. Dítě nemá pocit ponižení. Necítí se trapně a uboze.	Důstojnost: Ponižení lidské důstojnosti. Dítě je zesměšňováno a ponižováno.
9. Emoční stav: Radost, vzrušení ze hry, lehké naštvání. I nepříjemné! Ale ne bezmoc.	Emoční stav: Bezmoc! Strach, stud, bolest. Nepříjemné a bolestivé prožívání útoku.

10. Dopad: Podpora sebehodnoty, pozitivní nálada.	Dopad: Pochybnosti o sobě, nedostatek důvěry, úzkost, deprese. Dítě má strach ze školy.
--	--

3. Základní formy šikany (Kolář, 2011)

Šikana podle typu agrese – prostředku týrání	fyzická, psychická a smíšená šikana, kyberšikana – jako specifická forma psychické šikany
Šikana podle věku a typu školy	šikana mezi předškoláky, žáky prvního stupně a druhého stupně, uční, gymnazisty..., šikana mezi vysokoškoláky
Šikana z genderového hlediska	chlapecká a dívčí šikana, homofobní šikana, šikana chlapců vůči děvčatům, šikana dívek vůči chlapcům
Šikana odehrávající se ve školách s různým způsobem řízení	na jedné straně škola s demokratickým vedením a na druhé straně škola, případně výchovný ústav, kde je tvrdý hierarchicko-autoritativní systém
Šikana podle speciálních vzdělávacích potřeb aktérů	šikana neslyšících, nevidomých, tělesně postižených, mentálně retardovaných žáků apod.

4. Varovné signály

Přímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Posměšné poznámky na adresu žáka, pokořující přezdívka, nadávky, ponižování, hrubé žerty na jeho účet.
- Kritika žáka, výtky na jeho adresu, zejména pronášené nepřátelským až nenávistným, nebo pohrdavým tónem.
- Nátlak na žáka, aby dával věcné nebo peněžní dary šikanujícímu nebo za něj platil.
- Příkazy, které žák dostává od jiných spolužáků, zejména pronášené panovačným tónem.
- Skutečnost, že se jim podřizuje.
- Nátlak na žáka k vykonávání nemorálních až trestných činů či k spoluúčasti na nich.
- Honění, strkání, šťouchání, rány, kopání, které třeba nejsou zvláště silné, ale je nápadné, že je oběť neoplácí.
- Rvačky, v nichž jeden z účastníků je zřetelně slabší a snaží se uniknout.

Nepřímé varovné signály šikanování mohou být např.:

- Žák je o přestávkách často osamocený, ostatní o něj nejeví zájem, nemá kamarády.
- Při týmových sportech bývá jedinec volen do mužstva mezi posledními.
- Při přestávkách vyhledává blízkost učitelů.
- Má-li žák promluvit před třídou, je nejistý, ustrašený.
- Působí smutně, nešťastně, stísněně, mívá blízko k pláči.
- Stává se uzavřeným.
- Jeho školní prospěch se někdy náhle a nevysvětlitelně zhoršuje.
- Jeho věci jsou poškozené nebo znečištěné, případně rozházené.
- Zašpiněný nebo poškozený oděv.
- Stále postrádá nějaké své věci.
- Odmítá vysvětlit poškození a ztráty věcí nebo používá nepravděpodobné výmluvy.
- Mění svoji pravidelnou cestu do školy a ze školy.
- Začíná vyhledávat důvody pro absenci ve škole.
- Odřenin, modřin, škrábance nebo řezné rány, které nedovede uspokojivě vysvětlit.

POZN: (Zejména je třeba věnovat pozornost mladším žákům nově zařazeným do třídy, neboť přizpůsobovací konflikty nejsou vzácností!)

Rodiče žáků by si měli všimnout především těchto možných signálů šikanování:

- Za dítětem nepřicházejí domů spolužáci nebo jiní kamarádi.
- Dítě nemá kamaráda, s nímž by trávalo volný čas, s nímž by si telefonovalo apod.
- Dítě není zváno na návštěvu k jiným dětem.
- Nechuť jít ráno do školy (zvláště když dříve mělo dítě školu rádo). Dítě odkládá odchod z domova, případně je na něm možno i pozorovat strach.
- Ztráta chuti k jídlu.
- Dítě nechodí do školy a ze školy nejkratší cestou, případně střídá různé cesty, prosí dovoz či odvoz autem.
- Dítě chodí domů ze školy hladové (agresoři mu berou svačinu nebo peníze na svačinu).
- Usíná s pláčem, má neklidný spánek, křičí ze snu, např. "Nechte mě!"

- Dítě ztrácí zájem o učení a schopnost soustředit se na ně.
- Dítě bývá doma smutné či apatické nebo se objevují výkyvy nálad.
- Zmínky o možné sebevraždě.
- Odmítá svěřit se s tím, co je trápí.
- Dítě žádá o peníze, přičemž udává nevěrohodné důvody (například opakovaně říká, že je ztratilo), případně doma krade peníze.
- Dítě nápadně často hlásí ztrátu osobních věcí.
- Dítě je neobvykle, nečekaně agresivní k sourozencům nebo jiným dětem, možná projevuje i zlobu vůči rodičům.
- Dítě si stěžuje na neurčité bolesti břicha nebo hlavy, možná ráno zvrací, snaží se zůstat doma.
- Své zdravotní obtíže může přehánět, případně i simulovat (manipulace s teploměrem apod.).
- Dítě se vyhýbá docházce do školy.
- Dítě se zdržuje doma více, než mělo ve zvyku.

5. Zkrácený popis stadií šikanování (Kolář, 2011)

Školní šikanování je nemoc skupinové demokracie a má svůj zákonitý vnitřní vývoj.

První stadium se v podstatě odehrává v jakékoliv skupině. Všude je někdo neoblíbený nebo nevlivný, na jehož úkor je prima si dělat „legrácky“. Pak to ale jde dál, skupina si najde jakéhosi otloukánka. Třetí stadium je už klíčové, kdy se vydělí jádro útočníků a systematicky začne šikanovat nejvhodnější oběti. Do této chvíle lze věci jasně řešit. Následně ale dojde k bodu zlomu, kdy se šikanování stane nepsaným zákonem i pro opravdu slušné děti a celé skupina se stává krutou. V pátém stadiu – totalitě – se stane šikanování skupinovým programem.

První stadium: Zrod ostrakismu

Jde o mírné, převážně psychické formy násilí, kdy se okrajový člen skupiny necítí dobře. Je neoblíben a není uznáván. Ostatní ho více či méně odmítají, nebaví se s ním, pomlouvají ho, spřádají proti němu intriky, dělají na jeho účet „drobné“ legrácky apod. Tato situace je již zárodečnou podobou šikanování a obsahuje riziko dalšího negativního vývoje.

Druhé stadium: Fyzická agrese a přitvrzování manipulace

V zátěžových situacích, kdy ve skupině stoupá napětí, začnou ostrakizovaní žáci sloužit jako hromosvod. Spolužáci si na nich odreagovávají nepříjemné pocity například z očekávané těžké písemné práce, z konfliktu s učitelem nebo prostě jen z toho, že chození do školy je obtěžuje. Manipulace se přitvrzuje a objevuje se zprvu ponejvíce subtilní fyzická agrese.

Třetí stadium (klíčový moment): Vytvoření jádra

Vytváří se skupina agresorů, úderné jádro. Tito šířitelé „viru“ začnou spolupracovat a systematicky, nikoliv již pouze náhodně, šikanovat nejvhodnější oběti. V počátku se stávají jejich oběťmi ti, kteří jsou už osvědčeným objektem ostrakizování. Jde o žáky, kteří jsou v hierarchii nejnižší, tedy ti „slabí“.

Čtvrté stadium: Většina přijímá normy

Normy agresorů jsou přijaty většinou a stanou se nepsaným zákonem. V této době získává neformální tlak ke konformitě novou dynamiku a málokdo se mu dokáže postavit. U členů „virem“ přemožené skupiny dochází k vytvoření jakési alternativní identity, která je zcela poplatná vůdcům. I mírní a ukáznění žáci se začnou chovat krutě – aktivně se účastní týrání spolužáka a prožívají při tom uspokojení.

Páté stadium: Totalita neboli dokonalá šikana

Násilí jako normu přijímají všichni členové třídy. Šikanování se stává skupinovým programem. Obrazně řečeno nastává éra „vykořisťování“. Žáci jsou rozděleni na dvě sorty lidí, které jsem pro přehlednost označil jako „otrokáře“ a „otroky“. Jedni mají všechna práva, ti druzí nemají práva žádná.

B) LEGISLATIVA

1. Odpovědnost školy chránit děti před šikanou

(1) Škola má jednoznačnou odpovědnost za děti a žáky. V souladu s ustanovením § 29 zákona č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon), ve znění pozdějších předpisů, jsou školy a školská zařízení povinny zajišťovat bezpečnost a ochranu zdraví dětí, žáků a studentů v průběhu všech vzdělávacích a souvisejících aktivit a současně vytvářet podmínky pro jejich zdravý vývoj a pro předcházení vzniku rizikového chování (sociálně patologických jevů). Z tohoto důvodu pedagogický pracovník šikanování mezi žáky předchází, jeho projevy neprodleně řeší a každé jeho oběti poskytne okamžitou pomoc.

(2) Škola má ohlašovací povinnost při výskytu šikany v následujících případech:

- dojde-li v souvislosti se šikanou k jednání, které by mohlo naplňovat znaky přestupku nebo trestného činu, obrací se škola na Policii ČR. Trestní oznámení je možné podat také na státní zastupitelství;

- dojde-li k šikaně v průběhu vyučování, s ním souvisejících činností anebo poskytování školských služeb, má škola povinnost tuto skutečnost oznámit zákonnému zástupci jak žáka, který byl útočníkem, tak žáka, který byl obětí. Tato povinnost vyplývá ze školského zákona (§ 21 odst. 2 školského zákona, dle něhož mají zákonní zástupci dětí a nezletilých žáků právo mj. na informace o průběhu a výsledcích vzdělávání dítěte či žáka a právo vyjadřovat se ke všem rozhodnutím týkajícím se podstatných záležitostí jejich vzdělávání). Skutečnost, že dítě někoho šikanovalo nebo bylo šikanováno, lze chápat jako významnou skutečnost, která v průběhu vzdělávání nastala;

- škola ohlašuje orgánu sociálně právní ochrany dětí takové skutečnosti, které nasvědčují tomu, že dítě je v ohrožení buď proto, že ho ohrožuje někdo jiný nebo proto, že se ohrožuje svým chováním samo (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně-právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů);

- v případě šikany se jedná o všechny případy, které škola oznámila policejnímu orgánu nebo státnímu zástupci a dále případy, které výše uvedeným nebyly oznámeny i přesto, že se stalo něco závažného, protože nebyl zákonný důvod.

(3) Z hlediska zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „TZ“), může šikanování žáků naplňovat skutkovou podstatu trestných činů či provinění (dále jen „trestných činů“). Proviněním se rozumí trestný čin spáchaný mladistvým - § 6 zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže):

- vydírání § 175 TZ,
- omezování osobní svobody § 171 TZ,
- zbavení osobní svobody § 170 TZ,
- útisku § 177 TZ,
- těžkého ublížení na zdraví podle § 145,

- ublížení na zdraví §146 TZ, § 146a TZ,
- vraždy § 140 TZ,
- loupeže § 173 TZ,
- krádeže § 205 TZ,
- násilí proti skupině obyvatelů a proti jednotlivci § 352 TZ,
- poškození cizí věci § 228 TZ,
- znásilnění § 185 TZ,
- kuplířství § 189 TZ,
- pohlavního zneužití § 187 TZ, apod.
- nebezpečné vyhrožování § 353 TZ,
- nebezpečné pronásledování § 354 TZ,
- mučení a jiného nelidského a krutého zacházení § 149 TZ.

(4) Trestné činy ve vztahu ke kyberšikaně:

Kyberšikana obdobně jako školní šikana sice není sama o sobě trestným činem ani přestupkem, ale její projevy mohou naplňovat skutkovou podstatu např. těchto trestných činů:

- nebezpečné pronásledování (stalking, § 354 TZ) – např. dlouhodobě opakované pokusy kontaktovat všemi dostupnými prostředky oběť, která proto pociťuje důvodné obavy o život nebo zdraví své či svých blízkých;
- účast na sebevraždě (§ 144 TZ) – např. zaslání SMS oběti s úmyslem vyvolat u ní rozhodnutí k sebevraždě;
- porušení tajemství dopravovaných zpráv (§ 182 TZ) – např. „odposlech“ odesílaného e-maílu;
- porušení tajemství listin a jiných dokumentů uchovávaných v soukromí (§ 183 TZ), např. zveřejnění fotografií z telefonu oběti;
- pomluva (§ 184 TZ) – např. vytvoření webových stránek zesměšňujících oběť.

(5) Pedagogický pracovník, kterému bude znám případ šikanování a nepřijme v tomto ohledu žádné opatření, se vystavuje riziku trestního postihu pro neoznámení, případně nepřekažení trestného činu (§ 367 TZ). V úvahu přicházejí i další trestné činy jako např. nadřívání (§ 366 TZ) či schvalování trestného činu (§365 TZ), v krajním případě i podněcování (§ 364 TZ).

C) STRUKTURA ŠKOLNÍHO PROGRAMU PROTI ŠIKANOVÁNÍ

Školní program proti šikanování má 13 komponent (hlavních součástí):

1. zmapování situace – analýza a evaluace (před a po zavedení programu a také v jeho průběhu);
2. motivování pedagogů pro změnu;
3. společné vzdělávání a supervize všech pedagogů;
4. užší realizační tým (zástupce vedení - nejlépe ředitelka, zástupci třídních učitelů z 1. a 2. stupně, zástupce družiny, školní metodik prevence, výchovný poradce)
5. společný postup při řešení šikanování;
6. primární prevence v třídních hodinách;
7. primární prevence ve výuce;
8. primární prevence ve školních i mimoškolních programech mimo vyučování;
9. ochranný režim (demokraticky vytvořený smysluplný školní řád, účinné dohledy učitelů);
10. spolupráce s rodiči;
11. školní poradenské služby;
12. spolupráce se specializovanými zařízeními;
13. vztahy se školami v okolí

D) ŘEŠENÍ

Pro školu jsou určeny následující dva scénáře. První je určen pro řešení počáteční obyčejné šikany. Důvodem je fakt, že těchto obyčejných počátečních šikan je nejvíce a tvoří obrovské podhoubí pro rozbušení pokročilých a neobvyklých šikan. Druhý scénář je určený k řešení výbuchu skupinového násilí, tzv. školního lynčování. V tomto případě nelze čekat na odborníka-specialistu, protože je oběť ohrožena bezprostředně na zdraví a později je většinou nemožné případ vyšetřit. Škola proto nejprve zakročí sama, vyřeší akutní problém a později jej řeší za pomoci odborníka.

(1) Scénář pro obyčejnou počáteční šikanu (Kolář, 2011)

1. **odhad závažnosti onemocnění skupiny a stanovení formy šikany**
  - Úkol naplňujeme především prostřednictvím rozhovoru s informátory a oběťmi.
  - Nesmí docházet k přímé konfrontaci pachatele a oběti.
2. **rozhovor s informátory a oběťmi**
  - Po rozhovoru s informátorem následuje rozhovor s oběťmi (ne s podezřelými pachateli).
  - Při rozhovoru s obětí je důležité, aby o tom nevěděli ostatní žáci (je důležité ochránit ji před možnou pomstou agresorů).
3. **nalezení vhodných svědků**
  - Vytipovat členy skupiny, kteří budou pravdivě vypovídat (vybrat žáky, kteří s obětí sympatizují, kamarádí se s ní, nebo ji alespoň neodmítají, žáky nezávislé na agresorech, kteří nepřijímají normy šikanování).

4. **individuální rozhovory se svědky (nepřípustné je společné vyšetřování agresorů a svědků, hrubou chybou je konfrontace oběti s agresory)**

- Rozhovory zorganizovat tak, aby o nich druzí nevěděli.
- Vyskytnou-li se těžkosti, lze uskutečnit doplňující a zpřesňující rozhovory nebo konfrontaci dvou svědků.
- Vážnou chybou je společné vyšetřování svědků a agresorů.
- Zásadní chybou je konfrontace obětí a agresorů.

5. **ochrana oběti**

6. **předběžná diagnóza a volba ze dvou typů rozhovoru:**

- a. rozhovor s oběťmi a rozhovor s agresory (směřování k metodě usmíření)
  - b. rozhovor s agresory (směřování k metodě vnějšího nátlaku)
- Je to poslední krok ve vyšetřování.
  - Cílem je agresory okamžitě zastavit a ochránit oběti, ale i je samé před následky jejich činů.

7. **realizace vhodné metody:**

- a. metoda usmíření
  - b. metoda vnějšího nátlaku (výchovný pohovor nebo výchovná komise s agresorem a jeho rodiči)
- V rámci společného setkání pedagogů a žáka-agresora i jeho rodičů se rozhoduje o výchovných opatřeních.

8. **rozhovor s rodiči oběti**

- Rodiče je třeba informovat o zjištěních a závěrech školy a domluvit se na dalších opatřeních.

9. **třídnická hodina**

- a. efekt metody usmíření
- b. oznámení potrestání agresorů

10. **třídní schůzka**

11. **práce s celou třídou.**

Postup vyšetřující osoby, má-li podezření na šikanu

- Konfrontovat svá pozorování s dalšími kolegy.
- Co nejdříve oznámit své podezření vedení školy, výchovnému poradci, metodikovi prevence – konzultovat další postup.
- Mezi čtyřma očima vyslechnout více nezaujatých svědků, popřípadě konfrontovat svědky mezi sebou.
- Důležité získat odpovědi na následující otázky:
  - **Kdo** je obětí, popřípadě **kolik** je obětí?
  - **Kdo** je agresorem, **kolik** agresorů je? **Kdo** z nich je iniciátorem, aktivním účastníkem a kdo je obětí i agresorem?
  - **Co, kdy, kde a jak** dělali agresoři obětím?
  - K jak **závažným** agresivním a manipulativním projevům došlo?
  - **Jak dlouho** šikana trvá?

- Spojit se s rodiči případné oběti, konzultovat výskyt nepřímých projevů šikany. Poprosit je o pomoc.
- Vyslechnout oběť – citlivě, diskrétně, zaručit bezpečí a důvěrnost informací.
- Zajistit ochranu oběti šikany.
- Teprve nyní vyslechnout agresory, případně konfrontovat agresory mezi sebou. (Nikdy nekonfrontovat oběti a agresory. Vytipovat nejslabší článek, dovést je k přiznání či vzájemnému obviňování.)
- Požádat vedení školy o svolání výchovné komise (vedení školy, výchovný poradce, metodik prevence, třídní učitel, popřípadě psycholog). Ta na základě shromážděných informací posoudí, zda se jedná o šikanu a jaký je stupeň její závažnosti. Výchovná komise se usnese na dalším postupu vůči obětem i agresorům i třídě jako celku. Výchovná komise navrhne výchovná opatření.
- Individuálně pozvat rodiče agresorů. Seznámit je se situací, sdělit navrhovaná opatření. Pokud odmítají, zvážit oznámení Policii ČR.
- Individuálně pozvat rodiče obětí šikany. Seznámit je situací, domluvit se na opatřeních (terapie, osobnostní výcvik,...)
- Rozebrat situaci ve třídě (vynechat citlivé detaily), vysvětlit nebezpečné důsledky šikany, oznámit potrestání viníků. Třidu i nadále pozorně sledovat.

(2) Základní krizový scénář pro výbuch pokročilé šikany – Poplachový plán pro tzv. školní lynčování (Kolář, 2011)

A. První (alarmující) kroky pomoci

1. zvládnutí vlastního šoku – bleskový odhad závažnosti a formy šikany;
2. bezprostřední záchrana oběti, zastavení skupinového násilí.

B. Příprava podmínek pro vyšetřování

3. zalarmování pedagogů na poschodí a informování vedení školy (nenechávat zbytek třídy bez dozoru);
4. zabránění domluvě na křivé skupinové výpovědi;
5. pokračující pomoc oběti (přivolání lékaře);
6. oznámení na policii, paralelně – navázání kontaktu se specialistou na šikanování, informace rodičům

C. Vyšetřování

7. rozhovor s obětí a informátory;
8. nalezení nejslabších článků nespolupracujících svědků;
9. individuální, případně konfrontační rozhovory se svědky;
10. rozhovor s agresory, případně konfrontace mezi agresory, není vhodné konfrontovat agresora (agresory) s obětí (oběťmi).

D. Léčba

11. metoda vnějšího nátlaku a změna konstelace skupiny.

E) NÁPRAVNÁ OPATŘENÍ

(1) Škola má k dispozici pro zastavení násilí agresorů běžná, ale i mimořádná nápravná opatření:

- výchovná opatření (napomenutí a důtka třídního učitele, důtka ředitele školy – blíže Sankční řád školy)
- snížení známky z chování (blíže Sankční řád školy);
- převedení do jiné třídy, pracovní či výchovné skupiny (je třeba individuálně posoudit efektivitu tohoto opatření, aby nedošlo k přesunutí šikany do nového prostředí a podmínek);
- doporučení přestupu žáka při opakování násilí po rozhodnutí výchovné komise
- ředitel školy doporučí rodičům dobrovolné umístění dítěte do pobytového oddělení střediska výchovné péče, případně doporučí realizovat dobrovolný diagnostický pobyt žáka v diagnostickém ústavu;
- ředitel školy podá návrh orgánu sociálně-právní ochrany dítěte k zahájení práce s rodinou, případně k zahájení řízení o nařízení předběžného opatření či ústavní výchovy s následným umístěním v diagnostickém ústavu;
- škola umožní agresorovi individuální výchovný plán.

(2) Doporučuje se dále pracovat s agresorem (vedení k náhledu na vlastní chování, motivy apod.) i s obětí šikany. V případě potřeby doporučit zákonnému zástupci péči dítěte v PPP, SVP nebo jiných odborníků – klinických psychologů, psychoterapeutů nebo psychiatrů, případně převedení do jiné třídy.

(3) Pro nápravu situace ve skupině je potřeba pracovat s celým třídním kolektivem. Je nezbytné vypořádat se i s traumaty těch, kteří přihlíželi, ale nezasáhli (mlčící většina či menšina) apod.

F) SPOLUPRÁCE SE SPECIALIZOVANÝMI INSTITUCEMI

(1) Při předcházení případům šikany a při jejich řešení je důležitá spolupráce vedení školy školního metodika prevence, výchovného poradce nebo zástupce školy s dalšími institucemi a orgány zejména:

- v resortu školství – s PPP, SVP, speciálně pedagogickými centry (v případě integrovaných dětí na běžných školách);
- v resortu zdravotnictví – s pediatry a odbornými lékaři, dětskými psychology, psychiatry a zařízeními, která poskytují odbornou poradenskou a terapeutickou péči, včetně individuální a rodinné terapie;
- v resortu sociální péče – s oddělením péče o rodinu a děti, s oddělením sociální prevence (možnost vstupovat do každého šetření, jednat s dalšími zainteresovanými stranami, s rodinou), případně s NNO specializujícími se na prevenci a řešení šikany.

(2) Dle vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb. je při poskytování poradenských služeb (tj. také při intervenčních programech) nutné žáky, včetně jejich zákonných zástupců, předem informovat o charakteru poradenské služby. Využívá se tzv. informovaný souhlas (viz § 1 odst. 3 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.)

- Výstupem práce externí odborné instituce by měla být písemná zpráva s adekvátními informacemi (§ 1 odst. 5 vyhlášky č. 72/2005 Sb., o poskytování poradenských služeb ve školách a školských poradenských zařízeních, ve znění vyhlášky č. 116/2011 Sb.). Aby byly pro školu informace relevantní, doporučuje se před započítím poradenských služeb dohodnout obsah a rozsah práce.

(3) Dojde-li k závažnějšímu případu šikanování nebo při podezření, že šikanování naplnilo skutkovou podstatu trestného činu (provinění), ředitel školy nebo školského zařízení oznámí tuto skutečnost Policii ČR.

(4) Ředitel školy oznámí orgánu sociálně-právní ochrany dítěte skutečnosti, které ohrožují bezpečí a zdraví žáka. Pokud žák spáchá trestný čin (provinění), popř. opakovaně páchá přestupky, ředitel školy zahájí spolupráci s orgány sociálně-právní ochrany dítěte bez zbytečného odkladu (viz § 6, 7 a 10 zákona č. 359/1999 Sb., o sociálně právní ochraně dětí, ve znění pozdějších předpisů).

G) PREVENCE

Stručný přehled dosud realizovaných preventivních aktivit

- ročníkové dny (program tříd pro rodiče a veřejnost)
- blokové vyučování
- školní řád a sankční řád – aktualizovaný dle potřeb školy
- třídnické hodiny – 3. – 9 ročník
- výuka zaměřená na téma prevence v předmětech Ov, VkJ, Ch, Z, PŘ, VV, VI, Prvouka, tvořivá dramatika
- velký výběr volnočasových aktivit – zájmové kroužky
- spolupráce s rodiči a veřejností, s občanskými sdruženími, se sportovními kluby
- informace na nástěnkách, panelech na chodbách školy
- schůzky Žákovské rady s vedením školy, schránka důvěry
- pravidelná spolupráce s poradenskými pracovišti
- konzultační hodiny výchovného poradce a metodika prevence
- přiměřená represe při výskytu nežádoucího chování
- dotazník mezi žáky – aktuálně dle potřeb školy
- dotazník pro rodiče a žáky (hodnocení školy, dle potřeb školy)
- spolupráce s Centrem prevence Vrakbar – 1. – 9. ročník, PT, preventivní aktivity
- spolupráce s Dětským domovem se školou – besedy s klienty
- sportovní kurzy – lyžařský kurz pro žáky, vodácký kurz
- outdoorový/seznamovací kurz pro 6. ročníky
- třídní akce – výlety, exkurze, ...
- besedy na aktuální témata
- účast žáků na prezentaci školy – př. den otevřených dveří, akce pro budoucí prvňáčky
- Hrátky – akce pro handicapované žáky v Kraji Vysočina
- Školní sportovní klub – volejbal
- měsíční hodnocení – všichni pedagogové školy (včetně asistentů, školní družiny)

Nabídka mimoškolních kroužků a volnočasových aktivit

- zájmové kroužky, nepovinné předměty
- školní družina a informační centrum
- sportovní kurzy (zimní, letní sportovní kurz, lanové centrum)
- sportovní turnaje, soutěže
- výtvarné soutěže - Velikonoce, Vánoce
- návštěva divadelních a dalších kulturních představení
- besedy s MP, pracovníky Městské policie, ...
- pořady s preventivní tematikou
- třídní akce (např. výlety, exkurze, společné akce)

Začlenění prevence šikany do plánu školy

- začlenění témat prevence do tematických plánů – viz ŠVP
- organizace volitelných a nepovinných předmětů, zájmových útvarů
- organizace školní družiny a informačního centra
- celoškolní akce – sportovní, kulturní, společenské
- spolupráce s PPP Jihlava a s PPP Pelhřimov při práci s problémovými jedinci i potenciálně problematickými kolektivy
- uvádění začínajících učitelů do praxe (vedení školy, předmětový tým)
- spolupráce s rodiči (viz Příloha 1)

Vzdělávání pedagogů

- metodická pomoc a vzdělávání třídních učitelů metodikem prevence v oblasti práce se školní třídou jako malou sociální skupinou
- skupinová dynamika, zadávání a zpracování sociometrických dotazníků
- příprava projektů s náměty prevence
- dostupnost odborné literatury a odborných časopisů

Školní řád, Sankční řád školy

- Školní řád má dle příslušných předpisů (zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání), ve znění pozdějších předpisů, své zákonné náležitosti a je rozdělen do daných kapitol. Text, týkající se oblasti prevence, bezpečného prostředí, rizikového chování atd. se objevuje prakticky ve všech kapitolách.

Datum zpracování: 1. září 2023

Školní metodik prevence: Mgr. Veronika Burianová

Ředitelka školy: Mgr. Andrea Medunová

PŘÍLOHA 1: Informace pro rodiče o programu školy proti šikaně

Vážení rodiče,

ZŠ Jihlava, Demlova 32 je příznivě hodnocena jak rodičovskou veřejností, tak i Českou školní inspekcí. Velmi si toho vážíme a jsme rádi, že Vaše dítě navštěvuje právě naši školu. Nicméně i ta nejlepší škola není zcela imunní proti výskytu šikanování. Proto chceme být připraveni zachytit případné ubližování silnějších slabším hned v počátku a účinně takové bezpráví zastavit. S tímto záměrem jsme vytvořili program proti šikanování. Jeho důležitou součástí je spolupráce nás pedagogů s Vámi - rodiči. Prosíme Vás proto o pomoc. Kdybyste měli podezření či dokonce jistotu, že je Vašemu dítěti ubližováno, bezprostředně se na nás obraťte (na třídního učitele, školního metodika prevence, výchovnou poradkyni či ředitelku školy). Lze nás kontaktovat také formou e-mailu. Veškeré kontakty jsou Vám k dispozici na webových stránkách školy. Vaši informaci budeme brát velmi vážně a situaci budeme odborně a bezpečně řešit.

Děkujeme za Vaši podporu.

S přátelským pozdravem

Mgr. Andrea Medunová

ředitelka školy

PŘÍLOHA 2: Literatura, webové stránky, kontakty

Metodické pokyny a doporučení

- Metodický pokyn Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy k řešení šikanování ve školách a školských zařízeních (Č. j. MSMT – 22294/2013 – 1)
- Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních (Č. j. MSMT – 21291/2010 – 28)

Literatura

- Kolář M. (2011). Nová cesta k léčbě šikany. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2013). Výcvik odborníků v léčbě šikany. Praha: Pražská vysoká škola psychosociálních studií.
- Kolář, M.(2012). Net story: Příběhy ze světa internetu. Praha: NCBI.
- Kolář, M. (2001, 2005). Bolest šikanování. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2000, 1997). Skrytý svět šikanování ve školách. Praha: Portál.
- Kolář, M. (2003). Specifický program proti šikanování a násilí ve školách a školských zařízeních. Praha: MŠMT ČR.
- Kolektiv autorů (2012). Elektronická šikana a jak jí řešit. (Metodický materiál.) Praha: NCBI.
- Rogers,V. (2011). Kyberšikana. (Pracovní materiály pro učitele a žáky.) Praha: Portál.
- Říčan, P., Janošová, P. (2010). Jak na šikanu. Praha: Grada.
- Říčan, P. (1995). Agresivita a šikana mezi dětmi. Praha: Portál.

Webové stránky s tematikou školní šikany a kyberšikany

- Společenství proti šikaně, www.sikana.org
- E-Nebezpečí pro učitele, www.e-nebezpeci.cz
- Národní centrum bezpečnějšího internetu, www.ncbi.cz

Kontakty

- Sdružení Linka bezpečí (116 111), www.linkabezpeci.cz
- Poradna webu Minimalizace šikany, www.minimalizacesikany.cz
- Internet poradna, www.internetporadna.cz
- Kontaktní centrum, které přijímá hlášení, týkající se nezákonného a nevhodného obsahu internetu, www.Horka-linka.cz
- Poradna E-Bezpečí - poradenská linka zaměřená na prevenci rizikového chování na Internetu, www.napisnam.cz